

ΠΕΡΙ ΦΕΣΙΟΥ¹

ΜΕΡΟΣ Α'.

Γενικά περὶ τῶν ἔθνικῶν Ἑλληνικῶν ἐνδυμασίδων.

Ἡ συλλογὴ λοιπὸν καὶ ἡ ἀνίχνευσις τῶν ὀνομάτων τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν ὕφασμάτων αὐτῶν θέλει συμβάλλει σπουδαίως εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἔθνικου βίου, εἰς τὴν ἱστορίαν ἔτι τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας κατὰ τοὺς μέσους καὶ νεωτέρους χρόνους ἐν ἐλλείψει ἐτέρων πηγῶν, διότι συνήθως τὸ ξενικὸν ἐμπόριον κομίζει τὰ ἐμπορεύματα καὶ διαδίδει μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη δ' ἔρευνα θὰ διδάξῃ τί ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τί ἐκ τῆς Δύσεως ἐλήφθη, ὅποιον εἶνε τὸ ἐγγώριον καὶ ὅποιον ἐπίδρασιν ἤσκησαν καὶ ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου τοῦ βίου οἱ ξένοι κατακτηταί. Ἀρκεῖ δὲ ὅπως καταδείξωμεν τὴν σημασίαν ταύτην νὰ παραθέσωμεν ὀλίγα ἐκ τῶν παλαιότερων ἐν χρήσει ὀνομάτων καὶ ῥημάτων δηλωτικῶν ὕφασμάτων, ἐνδυμάτων, κοσμημάτων, ἐργαλείων, ἐργασιῶν ὕφαντικῆς, ῥαπτικῆς, πλεκτικῆς, ἵνα ὡς ἐν ἐνὶ πίνακι καταφανῆ ὅποιον κρᾶμα λέξων ἑλληνικῶν ἀρχαίων, βυζαντινῶν καὶ νεωτέρων, τουρκικῶν, ἀραβικῶν, σλαβικῶν, λατινικῶν διαφόρων χρόνων, ἰταλικῶν, βενετικῶν, γαλλικῶν, ἀγγλικῶν μεταχειρίζεται ὁ Ἕλληνας ὅπως παραστήσῃ τὴν ἐνδυμασίαν του καὶ τὰς ἐχούσας πρὸς ταύτην σχέσιν ἐννοίας. Θέλει δὲ ὁ πίναξ οὗτος μᾶς διδάξῃ καὶ πῶς μικρὸν κατὰ μικρὸν, ὁ Ἕλληνας λαός, ὀδηγούμενος οὐχὶ ὑπὸ σχολαστικῶν ὀνοματοθέτου, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἰδιοφυίας ἀντικατέστησε πολλὰς τούτων διὰ γνησίων Ἑλληνικῶν. Ἴσως θὰ ἦτο ὀρθότερον ὁ κατωτέρω κατάλογος νὰ ἐξετίθετο κατὰ τόπους· ἀλλ' ἡ τοιαύτη κατάταξις ἤθελε φέροι ἡμᾶς εἰς μῆκος λόγου ἄσχετον πρὸς τὸ δοκίμιον τοῦτο, ὅπερ ἐχαράξαμεν.

Ἐφάσματα. Πανί, χασές, κάλτσινο, δίμιτο, ἔξιμιτο, τσίτι, ῥάσο, σαγιάνι, ἀμπᾶς, μουσελίνα, σαλί, τσόχα, δαμάσκο, καμουγᾶς, ταραμπουλοῦσι, κισές, κρέπι, μεταξωτό, μπουγασί, χηταγί, τζαμφέσι, κατηφές, βελουδο, ἀτλάζι, στόφα, ἀλατζᾶς, πεμπεζάρι, κουτουνί, σέδα-κρούτα, λαχουῖρι, γάζα, τουλπάνι, καναβάτσο, μουσαμάς, κερόπανο, λινό. Ροῦνα, σαμουῖρι, φλοκάτο, καππότο.

Ἐνδύματα καὶ παραρτήματα αὐτῶν. Ροῦχα, φουστάνελλα, καθβάδι, καφτάνι, τσουμπές, ἀντερί, μπινίσι, κοντογούνη, κοντό, ζιμποῦνη, κοριτσᾶς, καμιζόλα, σωκάρι, ζῶμα, σφικτούρι, γελέκι, μπιρίκο, μισογέλεκο, καναβίτσα, σάλτα-μάρα, πατατούκα, μεϊτάνι, φέρμελη, βρακί, βράκα, σῶθρακο, πανωθράκι, τράσουζα, σλαβάρι, σαράβαρο, ποτοῦρι, τσαξίρι, ποκάμισο, φανέλλα, δουλαμάς, καππότο, φλοκάτα, ταμπάρο, ταλαγάνι, σκαραμάγκι, φουστάνι, μεσοφουστάνο, μπουστομάνικα, πλατομάνικα, μπουστομπράτσολο, ποδιά, μπροστοποδιά, μπροσθελ-

λα, ποδοποκαμισιά, ὠποκάμισο, μπουστός, λινόμπουστός, κολόβι, πεττορίνα, στηθοπάνι, στομαχικό, στομαχάρι, στομαχόπανο, ποδόγυρος, φαλμπαλᾶς, γλιγοῦδι, φασκιά, κοζόκα, πανωφόρι, ἐπιβαλτάρι, ἐπιρριπτάρι, μπουρνούζι, κουκούλα, γιακᾶς, κεφαλόδεμα, κεφαλομανδηλωσιά, φαιόλι, γιασμακί, μουσέτρα, καππάσι, τσεμπέρι, κουρλί, καφατιανό, μαγουλίκα, μαγνάδι, τσεβρές, κεφαλομάνδηλο, καλεμκερί, μυζομάνδηλο, τραπεζομάνδηλο, πισκίρι, προσόφι, μπόλια, μαχραμάς, κουρούλα, πουτανίκι καὶ πουτανίτσα¹².

Φέσι, μπερέττα, σκούφια, σερβέττα, σκασπαστί, γεμενί, σιαδί, καλπάκι, σαρίκι, ταραμπουλοῦσι, κιουλάρι, καθούκι, κουρούπι.

Ποδεσιά, ποδεμή, παπούτσια, πόδημα, κουντουῖρες, τσόκαρα, γόβες, σιβάλικα, παντοῦφλες, γαλότσες, τσαρούχια, τσαρδίνια, ποίνες, σκαρπίνια, κουντουροπάπουτσα, πασμακία, μέστια, ψίδι, ἀψίδι. Κάλτσα, τσουράπι, τουζλοῦκι, τάκος κάλτσας, κάλτσουδέτης. Τσαγγί ἐξ οὗ καὶ τὸ τσαγγάρης.

Τσέπη, σακκουῖλα, μπουσνέρα, πουργί, πουζοῦ, δισάκι, χεϊμπές, ταγάρι, τσουβάλι, τσαντίλα, ζιμπίλι, τορβάς, μπόγος, ταγαρτζίκα, κεμέρι.

Σκουλαρίκια, τριχοβελόνα, βραχιόλια, καψάλι, γιορντάνι, παπάζι, καδενέττα, ἀλυσίδα, μπετόνη, μιρμίδι, γαργατέλι, τρέμουλα, τρέμουσα, κολλάνι, χαρχάλι, τραχηλιά, φνίκα καὶ παρθενοφόρι (πέπλον), κουμπί, κόπτσα, θυλειά, θυληκωτήρια, καρφίτσα, φουρκέττα, κουμπότροπα, ζώνη, βρακοζῶνα, σάλι, μπουκτσᾶς, σάλπα, χρυσόμπολια, κορδόνι, κορδέλλα, δαντέλλα, ὀμπρέλλα, παρασόλι. Ἀστάρι, φόδρα, λουρίδα, σειρίτι, κρόσι, φούντα, σύρμα, τέλι, γαϊτάνι, τιρτίρι, τερεπλίκι.

Σουλμάς, σουρμές, φιασιδί, σχένιασμα, κνᾶς, ῥαστίκι, μαδιστήρι.

Στρωσίδια, κρεββάτι, κρεββατοστρώση, στρώμα, μαξελάρια, προσκέφαλον, μαγουλάκι, μαξελλαρομάνια, κλειῖρι, πάπλωμα, χράμι, ἀνδρομίδα, κιλίμι, καρπέτα, τσοῦλι, μακάτι, μεντέρι, βελέντζα, σελτές, χαλί, σκλαβίνα. Κουρτίνα, μπερνετές, κουνουπιέρα, μανάσσα.

Ῥήματα καὶ ὀνόματα ὕφαντικῆς, πλεκτικῆς καὶ ῥαπτικῆς. Κεντῶ, ξηλώνω, τρυπῶνω (ἐνεργητ.) ξόμπλι, ξομπλιάζω, πλουμι, πλουμιζῶ, καπλαδίζω, ξεκαπλαδίζω, καπλάδισμα, ῥέλιασμα ῥελιάζω, στρήφω, ξεστρήφω, παραλῶ, κλώθω, ξεκλώθω, ξεζαρόνω, ξεφτιζῶ, ξεφτισμα, τσιτόνω, σοῦφρα ξεσοφρόνω, σουφρόνω, σοῦρα σουρόνω, φουσκὰ φουσκόνω, τσαλάκωμα τσαλακόνω, μαργέλλι μαργελλόνω, καρίκωμα καρικόνω, μπάλλωμα μπαλλόνω, μαντάρισμα μανταρίζω, νεροτριβῶ, πατῶ σκουτιά, ἀργάζω, δικασίδι, διάζωμα, πέρνω ἐξάμο (=μέτρον ἐνδυμάτων ἐπὶ τοῦ σώματος).

¹² Ἡ λέξις αὕτη οὐδὲν ἔγουσα κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα τὸ δύσφημον εὐρίσκειται εἰς πλείστα τῶν Ἀθηναϊκῶν προικοσυμφώνων. Ὅρα Δ. Γ. Καμπούρογλου Μνημεῖα τῆς ἱστ. τῶν Ἀθηναίων Τ. Γ' σελ. 46, 48, 55, 56, 57, 66 καὶ ἐπομένως.

¹ Ἴδε σελ. 113.

Σκουλί νήματος, κλωστή, ὄτρα, σπάγος, πόκος, ποκάρι, τουλούπα, κλώστης, καρούλι, περαστήρι, ἀνέμη, μαπούρι, κουθάρι, κουβαρίστρα, ροδάνι, ἀργαλειὸς καὶ μποῦφα, σαίτα, σφονδύλι, βόκα, ἀλακότη, ἀπειλιχτρος, ἀδράκτι, τυλιγαδι, τυλικτάρι, φάδι, στημόνι, χνοῦδι, οὔγια, κενάρι, ζύφασι, σιμοῦσα, κάτι (τόσα κάτια=δίπλες). Βελόνα, σακκορράφα, σουβλί.

Εἶδη θαψίματος, καθβαλλορίκι, πατητή, γαζί, πιασβελονιά, κουφοβελονιά, τρύπωνμα, τρυπογάζι.

Παραλείπομεν τὰ ξενικὰ ὀνόματα τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἱερέων, τὰ τῶν χρωμάτων καὶ ἄλλων, καὶ σημειοῦμεν τὰ ἐπὶ τῶν ὑφασμάτων καὶ ἐνδυμάτων ἐξευτελιστικά, κουρέλι, πατσαβούρα, πανιστής, κωλόπανο, πανί, χάρβαλο, ἀποφόρι, σάββανο καὶ μύζαρο, καλίκι (ἐπὶ ὑποδημάτων).

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ μόνη τῶν ὀλίγων ἐκ τῶν πολλῶν ἀνωτέρω ὀνομάτων, ὧν εὐαρίθμητα εἶνε τὰ Ἑλληνικά, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἔτυμολογία καὶ ἡ περιγραφή τῶν δηλουμένων ἀπαιτεῖ συγγραφὴν ὀλόκληρον, καταδεικνύει σαφέστατα τὴν ἐπίδρασιν τῶν κατακτητῶν Φράγκων, Ἑνετῶν, Τούρκων ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ξένου ἐμπορίου τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ἀποικιῶν Ἑνετῶν, Φλωρεντινῶν, Γενοβέζων, Ἀμαλφιτανῶν καὶ ἄλλων δυτικῶν λαῶν, περὶ τοῦ ἐμπορίου τῶν ὁποίων παραπέμπομεν εἰς τὰ ἔξοχα συγγράμματα τοῦ W. Heyd, *Le colonie commerciali degli Italiani in Oriente nel medio evo*, καὶ *Histoire du commerce du Levant au moyen âge*, γερμανιστὶ καὶ γαλλιστὶ ἐκδοθείσης, εἰς τὰς ἀπείρους περαπομπὰς τῶν ὁποίων οὐδὲν Ἑλληνικὸν εὐρίσκωμεν βιβλίον ἀναγραφόμενον!

[Ἐπεται τὸ τέλος.]

ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ

ΤΟ ΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟ ΚΑΡΑΒΙ

(Κερκυραϊκὴ παράδοσις).

Μὲ τὰ πανιά μαρμαρένια, τὰ κατάρτια, τὸ σκάφο κι' ὅλα τὰ ξάρτια, στὴν ἄκρη τοῦ πελάου, κάτω ἀπὸ τὸ περήφανο βουνὸ τοῦ Παντοκράτορα, ἀντικρὺ τοῦ παληοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παλαιοκαστρίτσας, στὸ φύσημα τοῦ γλυκοῦ πονέντε, στέκεται σὰν στοιχειὸ ἀραγμένο κι' ἀκίνητο τὸ μαρμαρωμένο καράβι ποῦ τὸ γνωρίζουν ὅλοι μικροὶ καὶ μεγάλοι στοὺς Κορφοῦς.

*

Ἄσπρο, ὀλόασπρο κι' ἀκίνητο μὲ τὴ λευκὴ του μορφή βλέπει χωρὶς συναίσθησι αἰῶνα κι' ἀδιάκοπα τὰ χρόνια ποῦ περνοῦν σιμά του, σὰν τ' ἀφρισμένα κύματα ποῦ μακροπρασινίζουν γύρω του.

Τὰ μαρμαρωμένα καὶ κάτασπρα πανιά του μὲ περιφρόνησι δέχονται τὸν λυσσασμένο ἄνεμο ποῦ τὰ φυσάει μὲ μάνητα κι' ἐκδικίσι, ἐνῶ τ' ἀσάλευτο σκάφο του μὲ γέλιο καὶ ἀπάθεια διώγει ἀπὸ τὸν κόρφο του τὰ θαλασσοφουσκωμένα κύματα. Γενιὰ-γενιὰ ποῦ περνάει ἀπὸ τὸν πολὺπαθὸ δρόμο τῆς ζωῆς, πάντα τὸ βλέπει ἀπῆραχτο καὶ αἰώνιο μονάχα τὸ φοβερὸ κύμα στὸ πέραςμα τοῦ χρόνου, τ' ἀνεμόδροχα καὶ ἡ κατάρτα τοῦ ἐχάραξαν σιγά, σιγά στὸν ὕπνο του βαθυῆς καὶ αἰώνιες ρυτίδες.

Τ' ἀνθοστολισμένα χωριά ποῦ εἶνε ἀντίκρυ τοῦ κάθι αὐγὴ μὲς τὸ φανέρωμα τοῦ ἡλίου, ἀνάμεσα στὴν καταχνιά καὶ κοντὰ στ' ἀστέρια τῆς νύχτας μὲ χτυπόκαρδο ἀντικρύζουν τὸ στοιχειωμένο καράβι ποῦ μὲ τὰ πανιά ἀπλωμένα καὶ μὲ βία φαίνεται νὰ ζυγώνη ὀλοένα τὴ στεριά.

Ἡ ἱστορία τοῦ στοιχειωμένου καραβιοῦ εἶνε πολυαδιήγητη καὶ τρομερὴ. Μᾶς θυμίζει χρόνια βαρυὰ καὶ δυστυχισμένα ὅποιοι τὴν ἀκούση δὲν θὰ φρίξη τόσο ἀπὸ τὴ διήγησι, ὅσο ἀπὸ τὴν ἐνθύμησι.

*

Τὸν χειμῶνα ὅταν τὰ γνέφια ζυγώνουν τὴ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς γελᾷ μὲ τ' ἀστραπόβροντα, ἐνῶ ὁ ἀγέρας μὲ μάνητα θέλει ν' ἀρπάξη ἀπὸ τὰ θεμέλια τὰ καλύδια τοῦ χωριοῦ, καθεὶς πατέρας μὲ τὰ παιδοῦλια του καὶ μὲ τ' ἀγγόνια του κάθεται ὀλόγυρα ἀπὸ τὴ φωτιὰ ξαπλοπόδι, κι' ἐκεῖ καλόκαρδος καὶ μὲ γονιοῦ χάρι ἀρχίζει καὶ λέει ἀτέλειωταις ἱστορίαις ποῦ φέρνουν χαρὰ ἢ λύπη εἰς ὅλους τῆς συντροφιάς, ἐνῶ κάπου, κάπου λυγερὴ χωριατοπούλα μὲ μαῦρα μάτια καὶ ῥοδοκόκκινη κερνάει μὲ χάρι σὲ καθαρὸ ποτήρι σὰν τὴ καρδιά τῆς γλυκὴ καὶ ἀθάνατο κρασί.

Ἡ ἱστορία τοῦ στοιχειωμένου καραβιοῦ πολλὰκις φοραὶς ἀκούστηκε σταῖς καλύδαις τῶν χωριῶν καὶ σὰν πετούμενο πέταξε στὰ βουνά, στοὺς κάμπους ἀφίνοντας πάντοτε πικρὰ ἐνθύμησι.

Τ' ἀγγόνια ποῦ τὴν ἄκουσαν ἀπὸ τὸν πάπο τὴν λέγουν στὰ παιδιά τους κι' ἔτσι ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ὁ χρόνος τὴν σώζει ὡς σήμερα πιστὰ καὶ αἰώνια.

*

Ὁ βοσκὸς ποῦ παίξει μὲ πάθο τὴν ποθητὴ καὶ γλυκὴ φλογέρα του στὴν ἄκρη τοῦ βουνοῦ καὶ τὸν παθητικὸ ἦχο τῆς μὲ χάρι καὶ ἀρμονία ἀρπάξει τὸ γλυκὸ ἀέρι τῆς αὐγῆς καὶ τῆς νύχτας μαζὺ μὲ τὰ βελάσματα τῶν κοπαδιῶν ποῦ κάτω στὸ χλοερὸ κάμπο βόσκουν χαρούμενα καὶ τρισευτυχισμένοι βλέπει μὲ περηφάνια τὸ βῖθ του καὶ τὴ δόξα του, ὅταν τύχη κι' ἀντικρύσουν τὰ μελαγχολικὰ ἀπὸ τὴ μοναξιά μάτια του τὸ στοιχειωμένο καράβι, μὲ μιᾶς ἀλλάξει καρδιά καὶ λογικὸ ἢ φλογέρα βγάξει τρεμουλιαστοὺς καὶ ἀδύνατους ἤχους καὶ ἡ κακὴ ἐνθύμησι μπλέκει τὸν νοῦ του, γιατί περνοῦν ἀπ' αὐτὸ χρόνια κακὰ καὶ δυστυχισμένα.

Ὁ δουλευτὴς ποῦ μὲ θάρρος κι' ἀκαρτέρησι δουλεύει ἄκοπα τὸν ἀδούλευτο κάμπο του καὶ μὲ ὀλόχαραις ἰδέαις σπρώχνει τὰ ζῶα του εἰς τὴ δουλειά, ὅταν ὁ νοῦς κι' αὐτοῦ σμίξη εἰς τὰς ἰδέαις του τὸ μαρμαρωμένο καράβι μὲ μιᾶς σκοτίζεται, τὸ χέρι του τὸ ζευγάρι δὲν ξουσιάζει πλειά, γιατί τὸ λογικὸ του τρέχει μὲ χρόνια παλαιὰ, βαμμένα μὲ αἶμα καὶ δουλειά, μὲ χρόνια δυστυχισμένα.

Ἡ λυγερὴ καὶ ξανθομαλλοῦσα κόρη μὲ τὸ χαρούμενο καὶ ροδαλὸ πρόσωπό της, μὲ τὰ μαῦρα κι' ἐκφραστικὰ μάτια, ποῦ κἀνε καρδιαῖς εἰς τὸ χωριό, ὅταν κι' αὐτὴ ἢ Ναρὰδα ἀντικρύσῃ τ' ἀκίνητο καράβι ἀπὸ τὸ παρθενικὸ παραθύρι της, ποῦ κάθεται καὶ γνέθει μὲ χάρι, θαλασσοχρωμα πανιά τότες ἀπὸ τὰ χέρια της φεύγει ἡ δουλειά, τὸ γνέμα της μπλέκεται καὶ σὰν ἀνίσθητη στέκει καὶ τὸ παρατηρεῖ, ἐνῶ στὸ λογικὸ της ριζοβολεῖ σιγὰ καὶ ἀγάγια μία ἀπόκριψη λύπη ποῦ τὴν αἰσθάνεται ὅλο τὸ σῶμα της.

*

Δὲν ἔχουν περὰση πολλὰ χρόνια ποῦ καὶ ἡ πολυπόφερτοι Κορφοί, τὸ ξακουσμένο τοῦτο νησι ἦτανε μὲ τὰ σίδηρα τῆς σιλαβιάς δεμένο καὶ δουλειμένο στοὺς ξένους καὶ σ' ὀλίγους ἀφεντάδες, καθὼς ὁ Μωριάς, ἡ